

NAGY JÓZSEF

**GYERGYÓIAKAZOSZTRÁK-MAGYARMONARCHIAHADEREJÉBEN
A VILÁGHÁBORÚ ELŐESTÉJÉN**

Száz éve zajlott az első világháború, vagy ahogyan a kortársak is nevezték, a Nagy Háború, melyből Gyergyó vidéke is kivette részét. Az 1914-től 1918-ig tartó állandó háborúskodás kis híján romba döntötte Európát, milliók holtteste borították a csatatereteket, új országok születtek, birodalmak tűntek el. De mi is okozta mindezt a „katasztrófát”?

A XX. századi tömegháborúk okai a XIX. századba vezethetők vissza, amikor példátlan militarizálódás ment végbe Európában az általános hadkötelezettség bevezetésével, melyet Ausztria-Magyarországon az 1867-es kiegyezést¹ követően vezettek be (a minden férfi katona elve). A hadviselés történetében a lakosság növekedése és a technológia fejlődésének együttes hatása lett a modern, totális háború. 1914 őszén a messze hordó és gyorstüzelő fegyverek semmivé tették az offenzív haderőkről szőtt álmokat, a katona kénytelen lett beásni magát a harctéren a korábbi korok egyéni képességeket is kiemelő harcmódjaival szemben.

A több évszázados fejlődés eredményeképpen a totális háború elvét Carl von Clausewitz porosz tábornok (1780–1831) fogalmazta meg, aki szerint a csata az egyedüli valóban háborúszerű tevékenység. A hadművészet emiatt a tömegmészárlás mechanikájává süllyedt. A fő haderők harctéren való megsemmisítésének elvét Clausewitz tanítványai egyeduralkodó pozícióra emelték a katonai gondolkodásban. Az Osztrák-Magyar Monarchia tisztképző intézményei hallgatóikat Clausewitz szellemében nevelték német mintákat követve, melynek katonái szemében a háború a politika eszközeként jelent meg, ezáltal új legitimitációt nyerve. Clausewitz elméletében világosan kirajzolódik a XX. század hódító német hadereje, ahol a katonai hivatás a férfiak intellektuálisan determinált tevékenysége lesz. A katonai szolgálat a XVIII. századhoz képest a XIX. századi nacionalizmusok korában nem kényszer többé, hanem a „nemzetállam” részére tett ösztönös szolgálat, mely a férfit a „nemzet igazi tagjává” avatja, ezért mindenki lelkesedéssel vesz részt benne, nincs többé „kötéllel” való verbuválás („Kossuth Lajos azt üzenté” 1848). A háború egyúttal szélesebb körűvé válik: gazdasági nyomás, propaganda és a diplomácia kapnak fontos szerepet.²

A gyergyói legények a XX. század fordulóján előszeretettel öltötték fel a Monarchia haderejének sötétkéek egyenruháját és töltötték le két évig tartó tényleges katonai szolgálatukat. Sokan a katonáskodás után szívesen lettek csendőrök az ország különböző részein, hiszen az egyenruha presztízst jelentett és az egyén számára kitörést a túlnépesedett székely faluból. Akik a világháború előestéjén töltötték katonai

¹ 1867-ben valósult meg az osztrák-magyar kiegyezés, amelynek értelmében megalakult az Osztrák-Magyar Monarchia. A kiegyezési törvények a két tagállam, az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság együttes létezésének adtak új jogi formát, új kereteket. Az új államalakulat közös uralkodója a Habsburg-ház maradt, I. Ferencz József császár és király, azonban a két államrésznek külön kormányja, külön parlamentje lett. Magyarországon ismét a magyar nyelv lett a hivatalos nyelv. Közös ügyek maradtak a hadügy, külügy és az ezekkel kapcsolatos pénzügyek.

² HART, Liddell: *Stratégia*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2002. 332.

szolgáltatukat, nem térhettek vissza polgári foglalkozásukhoz, ahogy egy korabeli gyergyói népdal is megemlékezik a leszerelésről: „1890-esek ágya/üresen marad az nem sokára”. Ehelyett hamarosan egész Európában férfiak milliói olyan mértékben éltek át a koncentrált brutalitástól fűtött erőszakot, ami az emberiség történetében addig elképzelhetetlen volt. A világháborúban összesen mintegy 70 millió katonát mozgósítottak világszerte.³

A háborút kiváltó nemzetközi viszonyok

A háború politikai okai között fontos tényező Németország világhatalmi törekvései, hiszen a XIX. század végén az egyre erősödő Német Birodalom nem az államrendszerek perifériáján akarta létrehozni birodalmát (gyarmatokat), hanem Európa szívében, ami szükségszerűen Oroszország, Franciaország és Nagy-Britannia érdekeinek rovására történt volna.⁴ A német tábornoki kar presztízsét a XIX. század végén megnövelte a katonai sikerekkel megteremtett német egység ténye, a Német Birodalom létrejötte. A hadsereg állammá vált az államban. A századfordulón Alfred von Schlieffen német tábornok és testülete az angol tengeri fölény, a francia revanstörékvések és a francia katonai és pénzügyi segítséget élvező Oroszország fenyegetésével szemben egy megsemmisítő katonai erőt akart állítani a kompromisszumokat kereső, a nemzetközi jog lehetőségeit kihasználó diplomácia helyett. Azonban a német stratégák nem vették észre a modern tömeghadseregek és a nemzetállamok lakossága közötti, a korábbinál erősebb kapcsolatot sem. Mindez megváltoztatta a döntő csaták-gyors győzelem teóriáját.⁵ 1914-re Európában egyetlen ágyúlövést sem lehetett leadni anélkül, hogy a kontinens valamennyi állama ne foglalt volna állást azonnal. A kontinentális harc hátránya pedig nyilvánvaló: az utánpótlás hiánya felőrli az ellenálló képességet. Ezért az európai kontinensen nagyhatalmi háborút kezdeményezni a világtengerek uralma nélkül a modern korban nem sok eséllyel lehetett.⁶ Az első világháborút a nagyobb teljesítőképességű hátszágok, a katonákat és az utánpótlást jobban biztosító államok nyerték meg a döntő csatákra felkészített seregek helyett. A központi hatalmak, Németország és Ausztria-Magyarország, Oroszország haderejének képességeit hibásan mérték fel, amit az 1904-1905 évekbeli orosz-japán háború, orosz vereségének emléke is táplált. Oroszország ezzel szemben Németország megfélemezése mellett az Osztrák-Magyar Monarchia szláv területeinek elfoglalását tűzte ki célul, Franciaország pedig az 1870 évi háborúban elveszített területeit szerette volna visszafoglalni Németországtól. Így természetesen szöveget kötöttek egymással Németország két oldalán. Azonban mivel a Német Birodalom és Ausztria-Magyarország elsőként robbantották ki a fegyveres konfliktust 1914 őszén, magukra vették a nemzetközi jog megsértésének ódiáját. Ezzel pedig ellenségeiknek meggyőző okot szolgáltatott arra, hogy a háború kirobbantásának vétkét véglegesen a német és osztrák-magyar kormányokra hárítsák. Az 1914. június 28-i Ferencz Ferdinánd osztrák-magyar trónörökös elleni merényletet követően, július 28-án Ausztria-Magyarország hadat üzent Szerbiának, mely biztos támogatásra talált Oroszország részéről, így felmerre vállalni a konfliktust. Szerbia egy balkáni dél-szláv államot szeretett volna létrehozni szerb vezetés alatt a déli osztrák-magyar területek megszerzése által.

Ausztria-Magyarország volt valóban az egyetlen európai nagyhatalom, melynek semmilyen érdeke nem fűződött a háborúhoz, azonban a körülmények bele

kényszerítették, hiszen Oroszország egyre inkább fenyegető árnyként borult keletről a Monarchiára, amelynek Németország segítsége nélkül nem lett volna esélye megtartani az állam területeit egy bekövetkezendő háborúban. 1914 júliusában Németország azzal számolt, hogy egy gyors Franciaország elleni győztes hadjárat után keleten is legyőzhető lesz a kellő vasúti kapacitás hiányában lassan felvonuló orosz haderő, amit az átcsoportosításig az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje kellene hogy feltartóztatson. A német vezérkar legalábbis erről biztosította az osztrák-magyar hadvezetést.

Mindehhez hozzájárult a társadalmak lelkesedése, ami szintén nyomást gyakorolt a politikumra. Gyergyóban is forrongott a levegő, a „*megállj kutya Szerbia, nem lesz tiéd Hercegovina*” jelszó hangulatában a fiatalok várták a mozgósítás elrendelését. Mások inkább szkeptikusak voltak a kilátásokat illetően, főleg az édesanyák aggódtak fiaikért, mint minden háborúban. Ahhoz, hogy a gyergyói legények háborús részvételét megismerjük, röviden át kell tekintenünk a Monarchia haderejének felépítését a háború előestéjén.

Az Osztrák-Magyar Monarchia hadszervezete

Az 1867 évi kiegyezés után vezették be Magyarországon a polgári jogegyenlőség elve alapján álló általános és személyes hadkötelezettséget, továbbá törvényesítették az általános hadi szolgálatot, ami a fegyverfogható népesség általános fegyverre kelését jelentette.⁷ A szárazföldi haderő gerincét a német vezényleti és szolgálati nyelvű, a birodalom egész területéről kiegészült császári és királyi vagy közös hadsereg alkotta, amely a közös hadügyminiszter alárendeltségébe tartozott, katonai ügyeit pedig a főparancsnok irányította. 1914-ben békelétszámát 450 ezer fő, hadiállományát 1,8 millió fő képezte, melynek egyharmadát állította ki Magyarország. A szárazföldi haderő második vonalát egy ideig az 1868-ban megalakult magyar (illetve horvát) vezényleti és szolgálati nyelvű Magyar Királyi Honvédség, valamint az utánpótlást a birodalom Lajtán-túli feléből nyerő, németül vezényelt császári és királyi Landwehr alkották. Mindkettő élén honvéd főparancsnok állt, szolgálati ügyeiket a két honvédelmi miniszter intézte. Békében csak keretből álltak, háborúban a közös hadsereg támogatására és honvédelemre alkalmazhatták őket. A honvédségnél a legmagasabb szervezeti egységek a hadműveletek végrehajtására önállóan is alkalmas hadosztályok voltak, amelyeket a tábori hadsereg hadtesteinek kötelékébe osztottak be, és háborús bevetésükre a közös hadseregbeli vagy Landwehr-csapatokkal együtt került sor.⁸ A haderő harmadik vonalát a mozgósításkor létrejövő magyar királyi népfelkelés és az osztrák császári és királyi Landsturm alkotta, ahová negyvenkét éves korig minden hadköteles férfi tartozott. A népfelkelés külön főparancsnoksággal vagy vezérkarral nem rendelkezett.⁹ Így „honvéd” alatt a Magyar Királyi Honvédség közkatonáját értették, miközben a magyar kiegészítésű császári és királyi ezredek katonáját a „baka” szóval különböztették meg tőle.

Az 1868-ban létrejövő Magyar Királyi Honvédség a magyar államiság egyik legfontosabb jelképévé vált.¹⁰ A honvédség gyalogságból és lovasságból állt, a tüzérséget 1913-ban szervezték meg hosszas huzavona után. Csapatainak legmagasabb

³ A m. kir. honvédség története 1868-1918. Szerk.: BERKÓ István, Budapest, M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, 1928. 15. (A továbbiakban: BERKÓ 1928)

⁴ BURGDORFF, Stephan, WIEGRE, Klaus: *Az első világháború – A XX. század őskatasztrófiája*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010. 40.

⁵ BENCZE László: *A Piave-Front*, Budapest, Paktum Nyomdaipari Társaság, 2003. 5-7. (A továbbiakban: BENCZE 2003)

⁶ BENCZE 2003. 9.

⁷ *Hazánk dicsőségére : 160 éves a Magyar Honvédség*. Szerk.: MARKÓ György, LUGOSI József. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2008. 64. (A továbbiakban: MARKÓ 2008)

⁸ *Kis magyar hadtörténet*. Szerk.: HERMANN Róbert. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013. 154. (A továbbiakban: HERMANN 2013)

⁹ HERMANN 2013. 155.

¹⁰ MARKÓ 2008. 54.

szervezeti egysége a honvéd kerület volt, melyek egy-egy hadosztálynak feleltek meg. A honvéd hadosztályok a háborús hadrendben a közös hadsereg területileg adott illetékes hadtesteinek kötelékébe soroltak be, ezt jelezte hadrendi számozásuk is. 1913-tól a honvédkerület határa egybeesett a közös hadsereg hadtesteinek körzethatáiraival. Erdélyben a honvéd alakulatok a kolozsvári V. honvéd kerület, míg a cs. és kir. alakulatok a nagyszebeni XII. katonai kerület alárendeltségébe tartoztak, mely mozgósítás esetén felállította a cs. és kir. XII. hadtestparancsnokságot.

A háború előestéjén a honvédség nyolc gyalog- és két lovashadosztállyal rendelkezett. Az egyel alacsonyabb szervezési szintet a dandárparancsnokságok jelentették, melyeket 1871-ben hoztak létre.¹¹ A dandárok alárendeltségébe tartoztak az ezredek, miután 1890-től áttértek az ezredszervezési rendszerre. Létrejöttek a honvéd kiegészítőparancsnokságok, melyek kezdetben az ezredek pótkereteiként működtek, majd 1912-től függetlenekké váltak. 1914-ben a honvédgyalogság 32 gyalogezredből állt. Az ezredeknek volt az állandó zászlóaljjaikon kívül még egy mozgósítás esetén aktivizálható pótzászlóalj-kerete, továbbá (békében csak kerettel) utász- és egészségügyi, 1908-tól pedig géppuskás osztaga, hadiállományon ezen túl minden században egy-egy távbeszélő- és távjelző járőrre.¹² A géppuskás osztagok két szakaszból álltak, egy szakasz ereje egy 1907. M Schwarzlose géppuska volt kezelőszeméllyel és mállhásállat-vezetőkkel. Hadilétszámra emelve 40 emberre és 25 mállháslóra emelték a létszámot. A géppuska képes a lövészek mozgásközben kieső, de a harcfelelő megoldásához szükséges tűzmennyiséget pótolni támadásban, illetve az elhárító tüzet fokozni védelemben. A háromfős távjelző járőr írnokból, figyelőből és jeladóból, az ugyancsak háromfős távbeszélő-járőr pedig „állomáshordozóból”, a „vezeték-hordozóból”, és a „szerelék-hordozóból” állt. Mozgósítás esetén az utászosztály 54 főre emelkedett. A sebesültvivők osztagát századonként két-két fő képezte, akiket szanitéciskolákban képeztek ki. Minden hadilétszámra emelt században négy fő sebesültszállító járőr alakult. A mozgósított gyalogszázad állományát 267 ember, 9 ló, 3 kocsi alkotta.¹³ A gyalogzászlóalj állományát négy gyalogszázad képezte. A mozgósított gyalogezred négy zászlóaljból állt. Az ezred csapatvonatát képezte: 4 kétfogatú lőszerkocsi, 5 kétfogatú mozgókonyha, 5 kétfogatú eleségkocsi, 1 kétfogatú szerszámkocsi, 4 kétfogatú mállhokocsi. A mozgósított ezredtörzs állománya a következő személyekből állt: ezredparancsnok, ezredsegédtsiszt, ezredutásztiszt, ezredélelmezőtiszt, zászlótartó (hadapród), gazdászatiszt (2 fő),¹⁴ orvos, állatorvos, művezető, ezredkürtös, irodaszemélyzet (3 fő), fegyvermester, mészáros, patkolókovács, kerékpáros (3 fő), vonatlegénység (11 fő), tisztizolga (6 fő), lovász (6 fő), összesen 40 ember, 25 ló és 4 kocsi.¹⁵

A lövészárokháború a XX. században számúzta a csatatérről a színes ruházatot, helyébe a rejtőszínű ruházat lépett. A Császári és Királyi Hadsereg 1908-tól állította rendszerbe a csukaszürke tábori egyenruhát, melyet 1909-ben a honvédségnél is bevezettek, azonban a nadrágon megőrizték a magyar vitézkötést.

Gyergyóiak a Monarchia haderejében

A m. kir. 22. honvéd gyalogezred 1886-ban alakult meg Marosvásárhelyen, kiegészítési területe 1913-ban: Maros-Torda vármegye, Torda-Aranyos vármegye marosludasi, Csík vármegye gyergyószentmiklósi és gyergyótölgyesi, Udvarhely vármegye parajdi, székelykeresztúri és udvarhelyi, Kolozs vármegye mezőőrményesi, mócsi, nagysármási és tekei járásai voltak.¹⁶ A jelzett vármegyék járásainak korabeli etnikai összetételéből fakadóan az alakulat fele-fele arányban állt magyar és román anyanyelvű legénységéből, a tisztikar tagjainak viszont nagyrésze magyar nemzetiségű volt. Békeidőben az ezredparancsnokság, a pótzászlóaljkeret, az I. és III. zászlóalj Marosvásárhelyen, a II. zászlóalj Erzsébetvároson helyezkedett el. Az ezred hadilétszáma 3200 fő körül mozgott 1914 őszén. A gyalogos honvéd fegyverzete az 1895 M. 8 mm-es Manlicher-ismétlőpuska volt, emellett felszerelése a következőkből állott: az emberen lévő fehérenemű és posztóruházat bakancsokkal, hátibőrönd (borjú), ezen és benne a főzőedény, evőcsésze, gyalogsági ásó, köpeny, egynapi tartalékelelem (konzerv), egy rend fehérenemű, egy pár cipő, sátorfelszerelés és tisztogatószerke. A hátibőrönd alatt elhelyezett tölténybőröndben és a derékszíjon függő tölténytáskákban összesen 140 drb. töltény volt. A kenyérszakba tették a dohányt, a dohányzó és fegyvertisztító szereket, egy adag kenyéret és a tábori kulacsot. A zubbony bal alsó zsebében volt a sebkötözőcsomag. A teljes felszerelés súlya 26-27 kg volt.¹⁷ Az ezred vezényleti nyelve magyar volt, ami néha nehézséget okozott a román nemzetiségűeknek, azonban a háború elején a haderőben, a Birodalomra jellemző etnikai sokszínűség nem jelentett problémaként. Az öreg Ferencz József császár és király, mint legfelsőbb hadúr tekintélye egybekovácsolta a haderőt.

Összességében a honvédség létszáma alacsony volt a cs. és kir. hadsereghez képest. Az évi újoncjutalék 1913-ban is csak 21500 fő volt (míg a közös hadsereg részére legalább 70 ezer fő Magyarország területéről).¹⁸ A hadkötelezettség 36 éves korig tartott, 1890-től pedig a tényleges szolgálat időtartamát 24 hónapra emelték. A tartalékosokat csak az őszi nagygyakorlatok idejére vonultatták be. Szinte végig tisztthiánnyal küszködött a hadszervezet, mivel másodrendű haderőnek tekintették, amin sokat javított az 1872-ben megnyílt Ludovika Akadémia.¹⁹ Az altiszti hiányt enyhítette az, hogy az altisztek egy részét a közös hadsereg bocsátotta a honvédség rendelkezésére. 1914-re a fokozatos fejlődés következtében a honvéd gyalogság egyenrangúvá vált a közös hadsereg gyalogságával.

Mozgósításkor a honvéd ezredeknél egy különleges alkalmazású törzstiszt végezte a népfelkelő alakulatok felállításának előkészítését 2-3 tiszt segítségével. A népfelkeléshez azok a hadköteles férfiak tartoztak 42 éves korig, akik vagy nem voltak korábban katonák (és így nem is voltak kiképezve), vagy már letöltötték a 12 éves kötelező katonai szolgálatukat (ami a fegyvernemek többségénél 2 év tényleges és 10 év tartalékos szolgálatból állt). A mozgósításkor 8 népfelkelő dandár alakult, összesen 29 népfelkelő gyalogezreddel. Fegyverzetük elavult volt, tűzérőségük és lovasságuk csekély számú, ráadásul nem voltak géppuskáik. A népfelkelő gyalogezredek egy része már 1914 őszén feloszlott, állományukat az ugyanolyan számú gyalogezredekbe osztották be. Otthon

¹⁶ BERKÓ 1928. 488.

¹⁷ PILCH Jenő: *Ausztria és Magyarország hadserege*. Budapest, Lampel R. Kk. (Wodianer F. és fiai) R. T. Könyvkiadóvállalat, 1915. 21.

¹⁸ Az Osztrák-Magyar Monarchia összlakossága 52 millió fő volt, ebből Magyarország összlakossága 20 millió főre rúgott. Magyarország területe 282 ezer km² volt, míg a Birodalom területe 676 ezer km² volt.

¹⁹ A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia 1897-től a honvédség legfontosabb tisztképző intézménye volt, 3 éves képzési időtartammal. Székhelye Budapest volt.

¹¹ MARKÓ 2008. 59.

¹² MARKÓ 2008. 63.

¹³ BERKÓ 1928. 515.

¹⁴ A gazdászati-közigazgatási feladatai: illetmények, ruházat, felszerelés, elhelyezés, anyagi gazdálkodás és elszámolás.

¹⁵ BERKÓ 1928. 516.

maradt pótzászlóaljakat az azonos számú gyalogezred pótzászlóaljaiba helyezték át. Emellett megalakult 9 népfelkelő hadtápdandár is, 87 hadtápzászlóaljjal, azon kívül 10 önálló hadtápzászlóalj. Ezeket vasútbiztosításra, hadifoglyok őrzésére, műtárgyak védelmére és őrségekre használták. A legénység zöme a régi sötétkék öltözetet kapta.²⁰ A marosvásárhelyi m. kir. 22. népfelkelő gyalogezred 1914 augusztusában alakult meg és a kolozsvári 103. népfelkelő gyalogdandár alárendeltségébe került. Parancsnoka a háború alatt Napóleon János alezredes volt, akit csak „Napóleonnak” nevezett a helyi sajtó, elismerve harctéri helyállását. 1915-ben orosz fogságba esett, ahonnan még fényképet is küldött magáról haza, Marosvásárhelyre. A 22. népfelkelő gyalogezred kiegészítési területe megegyezett az azonos nevű honvéd gyalogezred kiegészítési területével. A gyergyói idősebb tartalékos korosztályok is ehhez az alakulathoz vonultak be 1914 őszén. Zömük még a XIX. század végén tette le tényleges katonai szolgálatát. A nyugállományú tiszték 60 éves korig tartoztak a népfelkeléshez.

A honvéd tüzérséget 1913-ban hozták létre, 1914-ben állományát nyolc tábori ágyús ezred és egy lovaslőtüzérszázalag alkotta.²¹ A gyergyói tüzérek legtöbbször a marosvásárhelyi m. kir. 5. honvéd tábori ágyús ezredben szolgáltak. A honvéd tüzérség löveganyagát 1905/08 M. 8 cm-es tábori ágyúk alkották 1913-ban. A honvéd gyaloghadosztályokhoz beosztott négyüteges honvéd tábori ágyús ezred több mint 800 embert, 650 lovat és 50 járművet foglalt magába (ütegenként hat löveg).²² Néhányan emellett a brassói és a kolozsvári cs. és kir. tüzérezrednél is szolgáltak a háború folyamán.

A honvédség lovasságát 1874-től szervezték lovasezredekbe. Az ezredek két osztályra, azon belül két-két századra tagozódtak. A hadiállományra emelt honvéd huszárezred létszáma: 37 tiszt, 874 fő legénység és 795 ló volt. A huszárezredek is rendelkeztek utász- és géppuskás osztagokkal.²³ Állományukba hagyományosan a magyar nemesség fiai kerültek nagy számban. A gyergyói legények, akik a lovassághoz kerültek, a marosvásárhelyi m. kir. 9. honvéd huszárezred állományában töltötték katonai szolgálatukat. Az ezred tisztikara a marosvásárhelyi társasági élet kiemelkedő tagja volt a századfordulón. A huszárok a háború előestéjén vitézkötéssel ellátott vörös nadrágot, sötétkék mentét és zubbonyt hordtak. A 9. honvéd huszárezred csákóját buzérvörös posztó borította, bal oldalán a „9” számmal. A harctéren csak „vörös ördögöknek” becézték őket. Mind az 5. honvéd tábori ágyúezred, mind a 9. honvéd huszárezred kiegészítési területe kiterjedt az erdélyi V. honvéd kerület teljes területére. Kisebbségi létszámban gyergyói huszárok szolgáltak a brassói cs. és kir. 2. huszárezrednél is, melynek vezényleti nyelve német volt.

A Birodalmon belül, miközben a magyarok az összes népesség 19,6 százalékát adták, a haderőn belül a katonák 23,1 százalékát állították ki. 1914-ben a 32 honvéd gyalogezrednek 46 százaléka volt magyar, mely megfelelt a magyarok Magyarországon belüli részarányának, azonban mindössze 8 ezredben érte el arányuk a 90 százalékot. Ugyanezen arány a honvéd tüzérségnél 47,6 százalék, a huszárezrednél 62,2 százalék volt.²⁴

A gyergyói férfilakosságból legtöbbször a székelyudvarhelyi cs. és kir. 82. gyalogezred állományában szolgáltak, melynek kiegészítési területe Csík és Udvarhely vármegyék

voltak. A világháború egyetlen alakulata volt, mely teljes egészében székelyekből állott. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy már békeidőben úgy összeforrott az ezred legénysége, hogy Bécsben még Ferencz József császár is megállította hintóját, mikor elvonult előttük. A honvéd gyalogezreddel szemben már békeidőben négy zászlóalj alkotta állományát, a harctérre induláskor megalakult az ötödik. 1914-ben csak a III. zászlóalj tartózkodott Székelyudvarhelyen, az I., II. és IV. Bécsben teljesített szolgálatot. Az ezred mozgósított létszáma elérte a 4600 főt. A vezényleti nyelv német volt. Az ezred békeidőben a Monarchia szélében-hosszában megfordult. A gyergyószentmiklósi Zöld Alajos baka az 1903. évi boszniai halálos áldozatot követelő hadgyakorlatról versben emlékezett meg:

„Július hónapban Bileken is így volt, de én is tudom, hogy volt,
Mesze Bozniába magyar veréték folyt
A nap forón süttött a felhőtlen égen
Így gyakorlatoztak rekenő hőségben
Hat óra hoszáig felszerelve mentek
Az egész út alatt még nem is pihentek
A nagy szenvedéstől némelyik megörült
Már az első napon közülök sok ki dőlt.”²⁵

A közös hadsereg 1914 őszén 102 gyalogezreddel, 4 bosznia-hercegovinai gyalogezreddel, 4 tiroli vadászrezreddel, 29 tábori vadászszázalóaljjal és néhány egyéb alakulattal rendelkezett. Ehhez hozzájött még a cs. és kir. Landwehr (honvédség) 37 gyalogezrede és 3 tiroli lövészezred.

A Monarchia Légjáró Csapata a háború elején inkább volt attrakció, mint hatékony fegyvernem, azonban 1918-ra 61 felderítő-, 13 vadász- és 5 bombázószázaddal rendelkezett, melyek főleg az olasz fronton vívtak légi csatákat és hajtottak végre bombázásokat. A háború alatt készült 5400 repülőgép 40 százalékát gyártotta Magyarország.²⁶ A császári és királyi Haditengerészet hadihajóival és néhány tengeralattjáróval csak a birodalom adriai partvidékének védelmét látta el maradéktalanul.²⁷ Mindkét fegyvernemnél korlátozott számban, de szolgáltak gyergyóiak.

A Monarchia a m. kir. népfelkelés és a cs. és kir. Landsturm tartalékosaival együtt 1914-ben 3,3 millió kiképzett katonával rendelkezett. Az 1914. július 31-i általános mozgósítás következtében a Birodalom 16 hadtestét hat hadseregbe vonták össze, amely összesen 52 gyalog- és 11 lovashadosztályt jelentett. Még ezen a napon a cs. és kir. Vezérkar békeszervezetéből megalakult a cs. és kir. Hadsereg-főparancsnokság (k.u.k. Armeoberkommando) élén Frigyes főherceg, tábornaggal. A valóságos parancsnok, a vezérkari főnök báró Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok volt. A gyergyói települések férfilakossága hamarosan megkapta behívóit és megkezdődött hosszú hadiútjuk főként Galiciába, mely fogalom beírta magát a helyi közösség emlékezetébe.

²⁰ BERKÓ 1928. 48-50.

²¹ MARKÓ 2008. 66.

²² *A magyar tüzérség 100 éve 1913-2013*. Szerk.: HORVÁTH Csaba. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013. 99.

²³ MARKÓ 2008. 64.

²⁴ MARKÓ 2008. 70.

²⁵ ZÖLD Alajos (Gyergyószentmiklós) feljegyzései 1906-ból, kiadatlan kézirat a család tulajdonában.

²⁶ MARKÓ 2008. 329.

²⁷ HERMANN 2013. 155.

XIV-ik évfolyam. Gyergyószentmiklós, 1914. július hó 31. Rendkívüli kiadás.

GYERGYÓ

A háboru.
Harctéri hírek.
Az eseményekről hivatalos jelentéseket adnak ki.
Belgrád lángokban.

Belgrád lángokban
Budapest, jul. 30. Éjszakai Del.

seink a szárazföldi és hajóúton keresztül
támasztva meggyőzték.

semzselélek vonatodnak bevonni
így új csapatok felállításra rendkívül

NAGY JÓZSEF

GYERGYÓI HONVÉDEK A VILÁGHÁBORÚ HARCTEREIN. A M. KIR. 22. HONVÉD GYALOGEZRED TÖRTÉNETE

Az 1914. július 31-i általános mozgósítást követően gyergyói családok százai szekerekre ültek vagy vonatra szálltak, és elkísérték fiaikat, legtöbbet Marosvásárhelyre vagy Székelyudvarhelyre, ahol megalakultak a különböző menetezredek. Birodalom szerte legalább 10 ezer mozdony állt rendelkezésre, hogy a bakák vonatait elszállítsa a szerb vagy az orosz harctérre. Mozdósított a kolozsvári 38. honvéd gyaloghadosztály parancsnoksága is, melyet az erdélyi V. honvéd kerület állított fel. A parancsnok 1914 augusztusában báró Johann von Karg altábornagy volt. A hadosztály kolozsvári 75. honvéd gyalogdandárának alárendeltségébe került a marosvásárhelyi 22. honvéd gyalogezred, a kolozsvári 21. honvéd gyalogezreddel együtt. A hadosztály nagyszebeni 76. honvéd gyalogdandára a brassói 24. és a nagyszebeni 23. honvéd gyalogezredek foglalta magába. Tehát a seregest alárendeltségében lévő négy gyalogezred erdélyi vármegegyékből nyerte kiegészítését és együtt is maradtak a háború végéig. A hadosztálylovaságot a brassói cs. és kir. 2. huszárezred két százada képezte. A tüzérséget pedig a 38. tábori tüzérdandár két ágyúezrede alkotta: a brassói cs. és kir. 34. és a marosvásárhelyi 5. honvéd tábori ágyúezredei, melyek öt, illetve négy ütegből álltak. Egy gyaloghadosztály ütközeti létszámát 1914 őszén legalább 12000 ember, 300 lovas, 24 géppuska, 54 löveg és 1000 kocsi alkotta.¹

Erdélyi kiegészítésű honvéd gyalogezredek

A m. kir. 22. honvéd gyalogezred parancsnoksága Marosvásárhelyen, augusztus 1-én kapta meg a menetterveket. A parancsnok elrendelte, hogy szigorúan ellenőrizzék a

¹ A m. kir. honvédség története 1868-1918. Szerk.: BERKÓ István. Budapest, M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, 1928. 527. (A továbbiakban: BERKÓ 1928)